

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ	13
YAZARIN İKİNCİ İNGİLİZCE BASIM İÇİN ÖNSÖZÜ	21
HANNES ALFVÉN'İN ANISINA	29
YAZARLARIN ÖNSÖZÜ	33
BİRİNCİ KISIM: AKIL VE AKILDIŞI	37
1 GİRİŞ	39
Bilincin geriden gelmesi	40
“Akıl, akıldışı olur”	43
Bilim ve toplumun krizi	45
2 FELSEFE VE DİN	50
Felsefeye ihtiyacımız var mı?	50
Dinin rolü	52
İşbölümü	56
Materyalizm ve idealizm	60
3 DİYALEKTİK MATERYALİZM	65
“Her şey akar”	67
Nicelik ve nitelik	69
Mendeleyev'in periyodik tablosu	72
Faz geçişleri	75
Organik ve inorganik	77
Bütün ve parça	80
Karmaşık organizmalar	82
Devrimin moleküler süreçleri	84
Karşıtların birliği ve iç içe geçişi	87
Pozitif ve negatif	89
Nükleer füzyon	91
Karşıt kutuplar?	93
Yadsımanın yadsınması	96
<i>Kapital</i> 'in diyalektiği	99
4 MANTIK VE DİYALEKTİK	104
Kıyas nedir?	108
Mantık nasıl düşünüleceğini öğretir mi?	111
Özdeşlik yasasının sınırları	112
Mantık ve atomaltı dünya	118
Modern mantık	121

İKİNCİ KISIM: ZAMAN, UZAY VE HAREKET	125
5 FİZİKTE DEVRİM	127
Dalga mı, parçacık mı?	128
Kuantum mekaniği	130
Maddenin yok oluşu mu?	131
“Maddenin tuğlaları?”	134
6 KESİNSİZLİK VE İDEALİZM	136
Kesinsizlik ilkesi	136
Öznelliğe karşı nesnellik	140
Nedensellik ve tesadüf	143
Mekanizm	146
19. yüzyıl	148
Öngörü mümkün mü?	152
Zorunluluk ve rastlantı konusunda Hegel	155
Determinizm ve kaos	158
Marksizm ve özgürlük	162
7 GÖRELİLİK TEORİSİ	165
Zaman nedir?	165
Zaman ve felsefe	168
Newton ve Hegel	171
Görelilik	173
Genel görelilik teorisi	177
Şeyler arasındaki ilişkiler	180
Zamanın ölçülmesi	183
Çözümlememiş problem	186
İdealist yorumlar	188
Mach ve pozitivism	192
Boltzmann ve zaman	194
Görelilik ve kara delikler	198
8 ZAMAN OKU	202
Termodinamiğin ikinci yasası	202
Kaostan çıkan düzen	205
9 BÜYÜK PATLAMA	210
Kozmoloji	210
Doppler etkisi	212
Teori nasıl evrildi?	213
“Şişme” teorisi	216
Karanlık madde?	217
İmdada yetişen nötrino	220
Sürekli baş ağrıları ya da Hubble sıkıntısı	224
Büyük çatırtı ve süper-beyin	226
“Plazma evren” mi?	229
Einstein ve Büyük Patlama	232
Nötron yıldızları	234
Stephen Hawking	237
Tekillikler mevcut mu?	241

Boş bir soyutlama	245
Boşluktaki düşünceler	250
Güneş Sistemi'nin kökenleri	253
ÜÇÜNCÜ KISIM: YAŞAM, AKIL VE MADDE	257
10 JEOLOJİNİN DİYALEKTİĞİ	259
Wegener'in teorisi	261
Levha tektoniği nedir?	263
Dağların oluşumu ve depremler	266
Yeraltı süreçleri	268
11 YAŞAM NASIL ORTAYA ÇIKTI	271
Oparin ve Engels	271
Yaşam nasıl ortaya çıktı?	274
Yaşamın devrimci doğuşu	276
İlk yaşam formları	280
Fotosentez ve eşeyli üreme	284
Kambriyen patlama	286
Bitkiler ve hayvanlar	288
Kitleseel tükenişler	292
12 İNSANIN DEVRİMCİ DOĞUŞU	294
Dinozorlar çağı – mezozoik çağ (250-65 milyon yıl öncesi)	294
Dinozorlar neden ortadan kayboldu?	295
Kozmik terörist ya da bir hipotez nasıl kurulmamalı?	297
İnsanın devrimci doğuşu	300
Alet yapmanın rolü	304
Toplumsal örgütlenme	307
İnsan gelişimi üzerine hipotezler	310
Engels ve insanın kökeni	313
İnsansı maymunlar alet yapabilir mi?	315
İnsanlar ve dil	317
13 AKLIN DOĞUŞU	321
Beyin bulmacası	321
Akıl: bir makine mi?	322
Beyin nedir?	324
Beynin evrimi	326
Konuşmanın önemi	329
Dil ve çocuğun düşüncesi	332
Gözler, el ve beyin	333
Vigotski ve Piaget	335
Dilin doğuşu	339
Düşüncenin toplumsallaşması	342
14 MARKSİZM VE DARVİNCİLİK	346
Darwin'in tedriciliği	346
İlerleme yok mu?	350
Marksizm ve Darvencilik	352
Darwin ve Malthus	354
Sosyal Darvencilik	359

15	BENCİL GEN?	361
	Genetik	361
	Genler ve çevre	363
	“Zekâ” ve genler	366
	IQ testi	368
	Öjenik	371
	Suç ve genetik	373
	İrkçilik ve genetik	376
	Bencil gen	378
	Genetiğin geleceği	385
	DÖRDÜNCÜ KISIM: KAOSTAN ÇIKAN DÜZEN	389
16	MATEMATİK GERÇEĞİ YANSITIR MI?	391
	Matematikteki çelişkiler	394
	Sonsuz var mı?	395
	Kalkülüs (hesap)	398
	Matematikte kriz	401
	Kaos ve karmaşıklık	403
	Mandelbrot fraktalları	406
	Nicelik ve nitelik	408
17	KAOS TEORİSİ	413
	İşbölümü	415
	Kaos ve diyalektik	419
18	BİLGİ TEORİSİ	422
	Bilimsel yöntem nedir?	426
	Ampirizmin sınırları	428
	Diyalektiğe karşı önyargı	431
	Stalinist karikatür	436
19	YABANCILAŞMA VE İNSANLIĞIN GELECEĞİ	439
	Çıkılmaz sokaktaki kapitalizm	439
	Çelişkiler sürüyor	441
	İşsizlik kırbağı	444
	Yabancılaşma	445
	Marx ve yabancılaşma	449
	Ahlak	451
	Sınırsız olanaklar	457
	Geleceğe dönüş mü?	459
	Sosyalizm ve estetik	461
	“Düşünenler” ve “uygulayanlar”	464
	İnsanlık ve evren	466
	KAYNAKÇA	471
	DİZİN	474

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı meydana getirirken, tavsiye ve eleştirileri bizim için çok kıymetli olan dostlarımızın ve iş arkadaşlarımızın aktif yardımına ve cesaretlendirmesine güvenebilecek kadar şanslıydık. Bu vesileyle, aşağıda isimlerini saydığımız insanlara yardımları için teşekkür etmek istiyoruz.

Kitap üzerinde başlangıcından bitişine kadar özenle ve yorulmadan çalışan Ana Muñoz; sınırsız heyecanı ile bu uzun ve zorlu projeyi mümkün kılan ve biyoloji, genetik ve evrim konulu bölümlere araştırmalarıyla önemli katkı sağlayan Rob Sewell; kaos teorisi ile ilgili bölüme değerli yardımlarda bulunan Bryan Beckenham ve John Pickard; jeoloji ve yaşamın evrimi konulu bölüm için Thanassis Olympios (Yunanistan) ve din üzerine materyaller konusunda Bosse Öberg (İsveç) teşekkür borçlu olduklarımız. “Büyük Patlama” hakkındaki ve bununla ilgili konulardaki değerli yorumları için Eric J. Lerner’a (ABD), “Dil ve Çocuğun Düşüncesi” başlığındaki yardımları için Julianna Grant’e ve genetik konusundaki materyal yardımı için Anne Tanner’a özellikle teşekkür etmek isteriz. Son olarak Gareth Pilkington, Sue Norris, Ruth Fallon, Michael Roberts, Steve Jones, Hamish McLaren, Dan Morley ve Harry Whittaker’a redaksiyon, teknik işlemler ve yorumlar için ve Melanie MacDonald’a kapak tasarımı için teşekkür ediyoruz.

TÜRKÇE BASIMA ÖNSÖZ

Akılın İsyanı'nın Türkçe basımını büyük bir mutlulukla selamlıyorum. İngilizce ve İspanyolca yapılan ilk basımından bu yana geçen süre içinde kitap, dünyanın birçok yöresinden oldukça olumlu tepkiler aldı. Ardından kitap İtalyanca ve Urduçaya da çevrildi. İsveç, ABD ve Brezilya'daki çeşitli üniversitelerde fikirlerimize ilgi duyuldu. Ayrıca kitabın üçüncü kısmının, Sao Paulo Üniversitesi'nde verilen evrim konulu bir lisansüstü dersin temeli olarak kullanılması için iznimiz istendi.

Özellikle, Marksizme karşı dünya çapında yürütülen ve bir kısım bilim insanının desteğini de kazanmayı başaran eşi görülmemiş ideolojik saldırı düşünüldüğünde, bilim camiası içinde Marksist fikirlere bu derece ilgi duyulması son derece memnuniyet verici. ABD'de genetik adına yayımlanan gerici ırkçı sahte bilimsel materyalin miktarı günden güne artıyor. Diğer yandan, ne yazık ki, görelilik teorisi ve kuantum mekaniğinin belirli bir yorumundan mistik ve dinsel sonuçlar çıkarmaya çalışan bazı teorik fizikçi ve kozmologların doğrudan göz yummasıyla büsbütün yeni bir edebî tür boy verdi.

İki bin yıldan uzun bir süredir bilimin ilerlemesine karşı bir yıpratma savaşı veren din, insanlığın kendisini cehalet ve batıl inanç batağından kurtarma ve evrenin ve onun içindeki yerimizin doğru bir kavranışına ulaşma çabasına inatla karşı durmuştur. Ancak bilimin son iki yüzyılda kaydettiği göz alıcı başarılar, dini teker teker her alanda geri çekilmeye zorlamıştır. Ama şimdi kapitalist sistem kendi tarihsel sınırlarına ulaşmış bulunuyor. Toplumun içine düştüğü açmaz, kendisini yalnızca üretici güçlerin durgunluğunda, organik kitlesel işsizlikte ve yaşam standartlarının tahrip edilmesinde dile getirmiyor. Toplum 20. yüzyılın son on yılında, değerler, kültür ve ahlak alanında derin bir krizle karşı karşıya. Bu çalışmanın amacı, bu krizin kaynaklarının izini sürmek ve bilim dünyasını bile nasıl etkilemeye başladığını göstermektir.

Tanınmış fizikçi Paul Davies'in kaleme aldığı *The Matter Myth* [Madde Efsanesi] ve *Tanrı ve Yeni Fizik* adlı yapıtlar, bazı yazarların bilime mistisizmi sokma çabalarının en çarpıcı örnekleri. Paul Davies, Avustralya'da Adelaide Üniversitesi'nde doğa felsefesi profesörüdür ve sık sık basın için bilim yazıları yazmaktadır. Davies, başka şeylerin yanı sıra, "bilimin tanrıya dinden daha güvenilir bir yol sunduğu" (*Tanrı ve Yeni Fizik*, s. ix) ve "modern bilimin bir-

çok durumda eski dinsel düşünceleri çürütmekten ziyade aştığı” sonucuna varır. Başka bir deyişle, bilimi yeni bir dine çevirmek ister: Akli başında hiç kimsenin artık inanmadığı, gözden düşmüş eski efsanelere nazaran “tanrıya giden daha güvenilir bir yol.”

Bugün hangi eğitilmiş insan, Tekvin’de anlatılan yaratılış efsanesine, yani tanrının evreni yedi günde hiçlikten yarattığına (en azından bir gün tatil yaptığı doğrudur ki bu da günümüzde birçok işçinin mahrum olduğu bir şeydir), insanı kendi suretinde yarattığına ve aklına sonradan gelen kadını, Âdem’in boş kaburgasından yarattığına (besbelli o günlerde tanrı da günümüzün kapitalistleri gibi iktisatlı davranıyordu) inanır? Tüm türlerin kadir-i mutlak tarafından ayrı ayrı yaratıldığına günümüzde kim inanır? Oysa bilim, gerçeği ortaya çıkarmak için Kiliseye karşı, birçok şehit veren ve halen sürmekte olan uzun bir savaş vermek zorunda kaldı.

Ama kapıdan kovulan din, şimdi Paul Davies gibiler tarafından gönüllü olarak açık bırakılan pencereden içeri tırmanıyor. Davies inandırıcı olmaya çalışarak, bize, artık Tekvin’e inanmaya gerek olmadığını söylüyor. Yeni fizik (Paul Davies’in yorumuyla) evrenin gerçekten de 18 milyar yıl önce “Büyük Patlama”yla hiçlikten yaratıldığını söylüyor. Elinizdeki çalışma bu iddialara tek tek yanıt vermek ve modern bilimin tüm temel buluşlarının, tam tersine, felsefi materyalizmin doğruluğunu vurgulamaya hizmet ettiğini göstermek için yola çıkmıştır.

Materyalizme saldırmanın en yaygın biçimlerinden biri onu mekanizmle karıştırmaktır. Bu tam da Paul Davies’in *Madde Efsanesi*’nde yaptığı şeydir. Bu kitapta şunları okuruz: “En basit ifadeyle mekanizm, fiziksel evrenin, etkileşim halindeki maddi parçacıkların toplamından, insan bedeni ve beyninin önemsiz ve değersiz parçalarını oluşturduğu amaçsız, dev bir makineden başka bir şey olmadığı inancıdır” (s. 2). Bu karikatür, sonra materyalizme eşitlenmektedir. Yunan filozoflarına geçerken atıf yapılmakla birlikte, modern materyalizmin kökleri Isaac Newton’da keşfedilmektedir! O zaman materyalizmin modern bilim tarafından yıkıldığını kanıtlamak basit bir iştir (can sıkıcı biyoloji hariç), zira modern fizik (görelilik teorisi ve kuantum fiziği) eski Newtoncu otomatik evreni yıkmıştır.

Bu tartışma yöntemi tümüyle yapmacıktır. Bu, tıpkı samandan adam yapıp, sonra onu yere sermeye benzer. Aslında felsefi materyalizm, mekanik materyalizm ile eşitlenemez. Marx ve Engels’in felsefi konumu, sürekli eleştirdikleri Newton ve Laplace’in mekanizminin kutupsal karşıtı olan ve bu çalışmanın da temelini oluşturan diyalektik materyalizmdi. Materyalizmin bu türü hakkında Davies’in söyleyecek sözü yoktur. Bu suskunluk nasıl açıklanabilir? Ya ondan haberdardır ve göz ardı etmeyi tercih eder ya da basitçe Newton’un kısıtlı dogmatik mekanizmi dışında herhangi bir materyalizmin varlığından biha-

berdir. Doğru olan ikincisi gibi görünür. Ama nasıl olur da materyalizmin ne olduğunu bile bilmeden ona karşı bir kitap yazıldığı iddia edilebilir?

Bütün felsefe tarihi iki büyük düşünce okulu arasındaki mücadeleden oluşur: materyalizm ve idealizm. Birtakım ara konular oluşturma çabalarının olduğu doğrudur ama bunlar yalnızca taraflardan biri ya da diğerrinin (genellikle idealizmin) konularını eksik ya da tutarsız biçimde yeniden diriltir. Dahası, bilim ve felsefe tarihi son 2500 yılın büyük bölümünde birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılı olmuştur ve çoğu bilim insanının felsefeye karşı, Peter Medawar'ın ifadesiyle, "öfkeli bir iğrenme" duymasına rağmen bir bağlantı hâlâ mevcuttur (*The Art of the Soluble*, s. 169). Ancak doğa boşluktan nefret eder ve eğer bilim insanları sırtlarını felsefeye dönerlerse, felsefe bu nedenle onları rahat bırakmayacaktır. Bilim insanları, tutarlı bir materyalist dünya görüşü benimsemedikleri müddetçe, bilinçli ya da bilinçsiz, daima idealizmin etkisi altına girmeye meyledeceklerdir.

Davies'in, modern bilimin sonunda materyalizmi tasfiye ettiği iddiasını kabul edersek, geriye ne kalır? "Saf bilim" mi? Ama bilimciler kendi inceleme konularına bir ön metodoloji, genel ilke ve varsayımlar olmadan eğilemez. Yalnızca olgulara atıf yapmak faydasızdır çünkü olgular kendilerini seçmez. Uygun bir hipoteze nasıl varacağız? Olgular nasıl yorumlanacak? Bir kez bu soruları sormaya başladığımızda, felsefe alanına ya da en azından felsefenin geçerliliğini hâlâ koruyan kısımlarının, yani bilimin metodolojisiyle ilgili kısımların alanına gireriz: biçimsel mantık ve diyalektik. Materyalizme gelince, bütün bilim kendisini son tahlilde ona savlarının kanıtını ya da tersini verecek olan deney ve gözleme dayandırdığı ölçüde, doğası gereği materyalisttir.

Bilim gerçek dünyayı, yani bizim dışımızda var olan ve bize duyularımız aracılığıyla verilen maddi dünyayı uğraş edinir. Tüm düşünceler, duyular, tahayyüller, kavramlar (en soyut olanları bile), yalnızca maddi dünyanın az ya da çok kusurlu temsilleridir. Maddeden ayrı bağımsız bir varlıkları yoktur. Maddi bir beyin ve sinir sistemi dışında var olamazlar ve ancak dışımızdaki gerçek dünyanın sağladığı izlenimleri ifade edebilirler. Bu temel hakikatlerin kanıtını bütün insanlık tarihi ve özellikle de bilim tarihi sunmaktadır. Temel materyalist dünya görüşünü bir kez kabul ettikten sonra, mistisizmin ve hurafelerin tuzağına düşmek imkânsız hale gelir. Cennet ve cehennem, tanrı ve şeytan, mucizeler ve kristal küreler otomatik olarak ait oldukları yere, insanlığın tarih öncesinin çöp sepetine gönderilir.

Biyologların büyük çoğunluğunun, materyalizmin sıkı savunucuları olmaları tesadüf değil. Onların bilimi gerçek dünyayla sıkı sıkıya bağlıdır ve gözleme kök salmıştır. Görüşlerine katılmadığımız, *Gen Bencildir*'in yazarı Richard Dawkins gibi biri bile, din ve mistisizme karşı inatçı bir mücadele yürütmüş-

tür. Dawkins bu noktada, Paul Davies gibi idealizme savrulmuş ve pratikte dine taviz vermiş, ya da en azından ona kapıyı açık bırakmış teorik fizikçi ve kozmolog kesimiyle ters düşmektedir.

Garip olmakla beraber, Davies, şunları söylerken yakayı ele verir: “Bilimsel yöntemin bağrında teoriler inşa etmek yatar. Bilimsel teoriler esasen gerçek dünyanın (ya da onun parçalarının) modelleridir ve bilimin söz dağarcığının önemli bölümü, gerçeklikten ziyade modellerle ilgilidir” (*The Matter Myth*, s. 12). Çok ilginç. Her şeyden önce, nedir bu bilimsel araştırmanın gerçek içeriği olan ve bilimin ideal modellerinin yalnızca soluk yansımaları olduğu gerçek dünya? Benden ve benim onu algulamamdan bağımsız olarak var olan maddi (fiziksel) dünyadan başka bir şey değil. Söz konusu olan, benim onun hakkındaki tasavvurum olamaz çünkü Davies bu ikisini net biçimde (bir kereliğine de olsa doğru biçimde) birbirinden ayırır. Üstelik eğer bütün inceleyebildiği, insanların öznel anlayışlarıysa, bilimin değeri pek az olurdu. Bilimin bütün esprisi, tamamen, bize içinde yaşadığımız gerçek (yani maddi) dünya hakkında bir şeyler söylüyor olmasıdır. Onun tek var olma gerekçesi, tek bilgi kaynağı, doğruluğunu kanıtlayacak tek araç, bu nesnel gerçeklikte yatar. Bunu bir kez reddettiğimizde, soluğu dinin hayaller dünyasında alırız.

Yine de bazı modern bilimcilerin –başta Davies olmak üzere– bunda kesinlikle suçu vardır. Bu tuhaf paradoksun nedeni bu kısa pasajda bile nettir. Davies, isabetli bir biçimde, bazı bilim insanlarının (özellikle kendi alanı olan matematiksel fizikte) kendi soyut model ve denklemlerini yanlış biçimde gerçekliğin yerine koyma eğiliminde olduklarını söyler. Bilimin bu dalı, gözlem ve deneyin maddi dünyasından o denli uzaklaşmıştır ki, gerçekliğin görüntüsünden eser bile kalmamıştır. Bu, kısmen, aşırı dar uzmanlaşma ve fiziğin dallarını bile birbirinden koparan son derece geniş bir işbölümü karşılığında ödediğimiz bedeldir. Deney ve gözlemin sağlıklı kısıtlamalarından bir kez azat olunca her şey mümkün hale gelir. En yetersiz kanıtlarla en uçuk hipotezler ileri sürülebilir. Bilim ile bilimkurgu arasındaki sınırlar giderek bulanıklaşır. Ortaya çıkan kargaşada her türden şarlatanca dinsel ve mistik anlayış boy gösterir. Ne yazık ki bilimdeki bu eğilim, bu şarlatanlıkla mücadele etmek yerine ona bolca cephane sağlamaktadır.

Elbette biz burada, bu düşünceleri tumturaklı laf kalabalığı olarak gördüğümüz şüphesiz olan bilimcilerin çoğunluğundan bahsetmiyoruz. Ama bu anlayışlar bir yandan gazete manşetlerini işgal etme ve kandırılmaya elverişli insanların düş güçlerini fethetme eğilimi göstermektedir. Diğer yandan, net ve tutarlı bir alternatif olmaksızın, bilimde idealist mistisizmin yayılmasına karşı mücadele etmek mümkün değildir. Tek ciddi alternatif, diyalektik materyalizmdir.

Sistemin krizi kendisini her türden akıldışı eğilimin yükselişinde göstermektedir. Egemen sınıfın kamu harcamalarında büyük kesintilere gittiği, bilim bölümlerinin kapatıldığı, araştırma ve geliştirmenin kısıtlandığı bir dönemde büyük tekeller; büyülere, hayaletlere, astrolojiye ve genel olarak hurafelere inancı körükleyen programların yapıldığı eğlence sektöründe servet kazanmaktadır. *Scientific American*'da (Ocak 1997) çıkan bir makalede şu yorumu yer verilir:

John Hopkins Üniversitesi'nde medya uzmanı olan Mark Crispin Miller'e göre "yayıncılık yüzde 6 kârla çalışırdı ama şimdi şirketler" yüzde 12 ila 18'i cebe indirmek için bastırıyorlar. "Dev şirketler arasındaki rekabet arttıkça, eskiye dönük hurafelerle dolu sululuklara başvuruluyor" diyor Miller, uluslararası medya devini kastederek, "Rupert Murdoch gibi bir adamı ele alın mesela; servetini, diğer şeylerin yanında, sahte bilim, hurafe, yıldız falları, inanılmaz mucize öyküleriyle gazetelerin seviyesini düşürerek elde etti. Murdoch bu tür saçmalıkları daima yüksek dozda kullanmaktadır. [1986'da Fox ağını yaratan] adamımız televizyona geçtiğinde de aynı formülü kullandı."

Bu olgu öyle görüldüğü kadar masum değil. Toplumun birçok düzeyinde gözlenebilen, akıldışı ve mistik fikirlere dönük genel eğilimin bir parçası aslında. Bu artan eğilimden rahatsız olan bazı bilimciler buna karşı mücadele etmeye çabaladılar ama başarısız oldular. Aynı makalede, bu bilimcilerden biri olan Paul Kurtz'un büyük bir üzüntü içinde şunları söylediği aktarılmaktadır: "Eğer bilgi verirsek insanların (anormal savları) reddedeceklerini sandık. Sorun bizim hayal ettiğimizden çok daha ağır çıktı." Soru şudur: Bilimin dev adımlarına rağmen bu tavır neden bu denli yaygın? Neden büyü için büyük bir pazar var?

Tarihten haberdar olanlar için bunun nedenini aramaya gerek yok. Toplumun çıkmaz bir sokağa girdiği dönemlerde insanlar içlerine dönme eğilimi gösterir. Yaşamlarını ve kaderlerini kendi ellerine almaları ve gerçekliği dönüştürmeleri için gerekli net bir alternatifin yokluğunda, gerçeğe sırtlarını dönmeye çalışırlar. Bunu daha önce defalarca gördük. Bunun iyi bir örneği, her türlü akıldışı eğilimin eşlik ettiği Roma İmparatorluğu'nun uzun çöküş dönemidir. Bu sorun elinizdeki çalışmanın ilk kısmında ele alındığı için burada tekrarlanmanın gereği yok. Ama paralellikler gerçekten de çarpıcı.

* * *

Türkiye'nin zengin tarihinin ve kültürünün Batı'da yeterince bilinmiyor oluşu ve benim de Türk edebiyatını orijinal dilinde okuyacak bilgimin olmaması hayıflanacak bir şey. Eksik bilgilerime rağmen şu açık ki, Anadolu insanı, Avrupa ve dünya kültürüne önemli katkılar yapmıştır. Bundan başka, kültür için verilen mücadele, diğer ülkelerde olduğu gibi, toplumsal ilerleme için, in-

sanlığın kurtuluşu için verilen genel mücadeleye, sadece teori ve akılda değil, gerçekte de sıkı sıkıya bağlıdır.

Bu özgürleşme kültürü Türkiye toprağına, modern Türkiye'nin büyük şairi Nâzım Hikmet'in destanına da esin kaynağı olan, Şeyh Bedreddin'in 15. yüzyıl Anadolu'sundaki devrimci hareketine dek uzanan derin kökler salmıştır. Böylece modern Türk kültürünün en iyi örnekleri, sıradan insanların kurtuluş uğrunda verdikleri mücadeleyle el ele vermekte ve bu kutsal birlik, kuşaklar ve yüzyıllar üzerinden bir köprü oluşturmaktadır.

Bu mücadelenin bütünleyici bir parçası da insanların zihinlerine zincir vuran ve onları baskıdan, maddi ve manevi yoksulluktan oluşan bir kadere mahkûm ederek her zaman gericiliğin elinde bir silah olan karanlığa ve dinsel mistisizme karşı kavga vermektir. *Aklın İsyanı*'nın amacı kısmen bu mücadeleyi devam ettirmektir. Kapitalizmin 21. yüzyıldaki krizi insanlığı, sadece fiziksel anlamda (yoksulluk, işsizlik, savaş) değil fikirler ve kültür alanında da en korkutucu felaketlerle ve çürümeyle tehdit etmektedir.

Ortaçağ'da Hıristiyan Kilisesinin bir sözü vardı: Işık doğudan yükselir. Uygarlığı sadece kendi tekelinde görmek Batı'nın bir önyargısıdır. Genel bir tarihsel bakış açısıyla kapitalizmin; üretim araçlarını, sanayiye, tarımı, bilimi ve teknolojiyi devrimcileştirmesi temelinde, yaşam koşullarında göz kamaştırıcı bir dönüşüme yol açtığı doğrudur. Doğu'nun insanların da bu kazanımları kendileri için kucaklamaya çalışmaları doğaldır.

Ancak 21. yüzyılın başlangıcında kapitalizm, kendini dünya ölçeğinde bir ölümcül sonla yüz yüze bulmuştur. Uluslararası Çalışma Örgütü rakamlarına göre, dünya ölçeğinde işsiz ve gizli işsiz sayısı en az 1 milyardır. Üstelik bu, bir ekonomik yükseliş dönemidir, yani kapitalizmin sunabileceği en iyi durumdur. Ya bir çöküş sırasında neler olacaktır?

Son yüzyılda Türkiye'nin politik yaşamındaki motor kuvvetlerden biri olan ilerleme, bu mücadele, halihazırda kapitalizmin küresel ölçekteki çürümesiyle tehdit edilmektedir. Ancak ve ancak toplumun Avrupa ve dünya ölçeğinde baştan aşağı yeniden örgütlenmesi bu açmazdan çıkış yolunu gösterebilir. Ve Türkiye bu yola önderlik edebilir. Ancak bunun önkoşulu halis bir sosyalist programın benimsenmesidir. SSCB'deki Stalinizmde olduğu gibi bürokratik ve totaliter bir karikatür değil, emekçilerin demokratik egemenliğine dayanan gerçek bir sosyalizm.

Bazıları, fazla "yabancı" görüldüğü için bunu reddedebilir. Ama kapitalizm de ithal malı değil mi? Ya Latin alfabesi? Modern Türkiye'yi yaratan tüm reformlar? Aslına bakarsanız, sosyalizm fikrinin Türkiye'de neden uzun zaman önce ortaya çıktığını ve, tıpkı şairin yârin yanağından gayri her şeyin ortak olmasından söz ettiği dönemde olduğu gibi, farklı dönemlerde çeşitli biçimlerde yeniden ve yeniden su yüzüne çıktığını göstermek zor de-

ğil. İnsan toplumunun daha yüksek bir biçimi olarak sosyalizm düşüncesi, daha bu dizelerde ifadesini bulan Şeyh Bedreddin'in felsefesinde mevcuttur; ama sadece bir embriyo olarak. İşte bu kitabın amacı, Marx ve Engels'in, sosyalizmi nasıl halis bir bilimsel temele oturttuklarını ve modern zamanların temel bilimsel ilerlemelerinin, bu bilimsel temeli oluşturan esas içeriği doğruladığını göstermektir.

Toplumun mevcut krizinin üstesinden gelme ve insanlığı, gelişmenin daha yüksek bir evresine, insanların kendilerini kendi gerçek yüksekliklerine ulaştıracakları evreye ilerletme yolunu bize ancak ve ancak Marx ve Engels tarafından geliştirilen bilimsel sosyalizmin teorileri gösterebilir. Nâzım Hikmet'in harikulade sözleriyle:

En güzel deniz, henüz gidilmemiş olanıdır.
 En güzel çocuk, henüz büyümedi.
 En güzel günlerimiz,
 henüz yaşamadıklarımız.
 Ve sana söylemek istediğim en güzel söz,
 henüz söylememiş olduğum sözdür.

Alan Woods

Londra, 10 Kasım 2000

YAZARIN İKİNCİ İNGİLİZCE BASIM İÇİN ÖNSÖZÜ

“Filozoflar dünyayı sadece farklı şekillerde yorumladılar;
fakat asıl olan onu değiştirmektir.” (Marx)

Aklın İsyanı'nın İngilizce ilk basımının üzerinden on yıldan fazla bir zaman geçti. Kitabın aldığı tepki, beklentilerimizin çok ötesinde oldu. Ne yazık ki, eski dostum, yoldaşım ve hocam Ted Grant bu ikinci basımı göremeyecek. Marksizm ve işçi sınıfı davasına yorulmaksızın hizmet etmekle geçen bir ömrün ardından, geçen yıl, 93 yaşında hayata veda etti.

Ted her zaman Marksist teoriye, özellikle felsefeye tutkulu bir ilgi besledi. Modern bilimde yaşanan gelişmeleri yakından izlerdi. *Financial Times* ve *The Economist* dergilerinin yanında, noktasına virgülüne kadar bir çırpıda okuyup bitirdiği *The New Scientist*'in de abonesiydi. Sık sık, birtakım bilim insanlarının modern bilimin keşiflerine verdiği mistik ve idealist doğrultu nedeniyle öfkelenirdi. Okumakta olduğu derginin sayfalarından başını kaldırır, inançsızlık içinde kafasını sallar ve kızgın bir ses tonuyla “Bu insanlar, bilim ile bilimkurguyu ayırt edemiyor” derdi.

Beni özellikle derinden etkileyen bir tespitte bulunmuştu. İnsan zihninde, demişti Ted, “madde nihayet kendi bilincine vardı”. Felsefi materyalizmi bundan daha güzel ifade etmenin bir yolunu hayal etmek kolay olmazdı.

Ted'in, ömrünün son yıllarında, pek çok ülkeye yayılan fikirlerimize gösterilen muazzam ilgiyi görebilmiş olması benim için büyük bir memnuniyet kaynağı. *Aklın İsyanı*, bugüne kadar İspanyolca, İtalyanca, Almanca, Yunanca, Urduca, Endonezce, Portekizce ve Türkçe dillerine çevrildi; halihazırda Fransızca ve Hollandaca çevirileri de yapılmakta. Bunun yanında, ABD'de Amerikan İngilizcesi ile bir basımı yapıldı ve Venezuela, Meksika, Küba ve Hindistan'da da yayımlandı.

Geçtiğimiz 10 yılda bilim alanında yapılan keşiflerin pek çoğu *Aklın İsyanı*'nda savunulan diyalektik materyalizmi doğrular nitelikteydi. Bilhassa İnsan Genomu Projesi, ırkçılığı, homofobiyi ve yaratılışçılığı haklı çıkarmak

için genetiği kullanmaya çalışan gericilerin pozisyonunu tümüyle sarstı. Bu, bilim ve sosyalizm için muazzam bir ilerlemedir.

Başka keşifler de, bizi, başlangıçtaki bazı görüşlerimizi yeniden ele almaya yöneltti. İlk basımda kara deliklerin, yani maddenin, ışığın dahi sızamayacağı raddede sıkışması sonucu oluşan gizemli nesnelere mevcudiyetinden henüz emin değildik. Bu kara devler çevrelerindeki her tür maddeyi emiyor; hiçbir şey, ezilip yutulmadan bu deliklere yaklaşmıyor. Yakın geçmişe kadar kara delikler hakkında pek az somut kanıt vardı. Ancak Hubble teleskobu sayesinde mümkün olan gözlemler, kara deliklerin galaksilerin oluşumunda temel bir rol oynadığını göstermiş oldu.

Kara delikler, her galaksinin merkezinde yer alıyor ve galaksileri bir arada tutma işlevi görüyor; bu galaksilerde yaşamı, bizlerin varlığını mümkün kılan bir birleşme sağlıyor. Böylece evrendeki en yıkıcı güç olarak görünen şeyin, muazzam yaratıcı güçlere sahip olduğu ortaya çıktı. Zıtların birliği hakkındaki diyalektik kavrayış, hiç beklenmedik bir kaynaktan gelen sağlam bir dayanağa kavuştu!

Diyalektiğin rolü

Diyalektik materyalizmin öncülük rolünü tanımanın zamanı geldi de geçiyor. Kaos teorisi ile bu teorinin türevleri olan karmaşıklık ve değişim modellerinin evrenselliğini ileri süren teoriler [*ubiquity*], diyalektik materyalizmin temel ilkelerinin çoğunu çarpıcı biçimde doğruladı, fakat bu borç hiçbir zaman kabul edilmedi. Bu bir talihsizlik, çünkü diyalektik yöntem bilgisi, bilimin, zaman zaman hatalı varsayımlar nedeniyle doğru yoldan saparak düştüğü birtakım tuzaklardan sakınmasına yardımcı olabilirdi. Bu gerçek, artık aramızda bulunmayan Stephen Jay Gould tarafından tespit edilmiş ve şöyle ifade edilmişti: “Eğer bilim insanları, Engels’in ‘Maymundan İnsana Geçişte Emeğin Rolü’ adlı çalışmasına dikkat etmiş olsaydı, yüzyıllarca süren hatalardan sakınabilirdi.”

Diyalektiğin büyük avantajı, şeyleri, hareketleriyle ve gelişmeleriyle birlikte ele alıyor olması ve dahası, her tür gelişmenin nasıl zıtlıklar aracılığıyla meydana geldiğini göstermesidir. Diyalektik yöntem, oldukça küçük değişikliklerin, kritik bir aşamada, nasıl büyük dönüşümler meydana getirebildiğini, yani niceliğin niteliğe dönüşümü yasasını açıklar. Bu yasanın önemi, bilim tarafından ancak kısa bir süre önce ve kaos teorisi aracılığıyla teslim edilebilmiştir. Engels, diyalektiğin şu üç temel yasasını derinlemesine incelemiştir:

Niceliğin niteliğe ve niteliğin niceliğe dönüşümü yasası;

Karşıtların karşılıklı iç içe geçmesi yasası;

Yadsımanın yadsınması yasası.

Elbette bu, felsefenin (herhangi bir felsefenin), Ortaçağ'da Kilise'nin ve Stalinist Rusya'da bürokrasinin yaptığı gibi bilime hükmetmesi gerektiği anlamına gelmez. Bilimin kendi araştırma, gözlem ve deney yöntemleri vardır ve sadece ve sadece bu yöntemleri uygulamak zorundadır. Engels, *Doğanın Diyalektiği*'nde şöyle yazar:

Bunların üçü de Hegel tarafından, kendi idealist tarzıyla, sadece *düşüncenin yasaları* olarak geliştirilmiştir: ilki, *Mantık Bilimi* adlı eserinin ilk bölümü olan “*Varlık Öğretisi*”nde yer alır; ikincisi, kitabın açık ara en önemli bölümü olan ikinci bölümün, yani “*Öz Öğretisi*”nde tamamını oluşturur; nihayet üçüncüsü de bütün sistemin inşası için temel yasa olarak ortaya çıkar. *Buradaki hata, bu yasaların doğadan ve tarihten çıkarsanmaması, düşünce yasaları olarak doğaya ve tarihe uygulanıyor olmalarıdır.* Bütün bu zoraki ve genellikle de aşırıya kaçan değerlendirmelerin kaynağı işte budur; evrenin, ister istemez, insan düşüncesinin evriminin belirli bir aşamasının ürününden başka bir şey olmayan bir düşünce sistemine göre düzenlenmesi gerekmiştir. Eğer bu sıralamayı değiştirirsek her şey basitleşir ve daha önce idealist felsefe içinde aşırı derecede gizemli görünen diyalektik yasalar apaçık görünür olur. (Vurgular bana ait, AW.)

Bilim insanları, zorunlu olarak, araştırma konularını, genellikle farkında olmadıkları belirli varsayımlara dayanarak ele alır. Bu varsayımların daima felsefi bir niteliği vardır. Her hipotezin arkasında her zaman çok sayıda varsayım bulunur ama bunların hepsi bilimden türemez. Örneğin genetikçileri, insanda gerçekte sahip olduğundan çok daha fazla genin bulunduğu sonucuna ulaştıran şey neydi? Doğada sadece *saf nicel ilişkilerin* var olabileceği yönündeki mekanikçi varsayımdan kaynaklanan *indirgemecilik* yöntemi. Biyolojik determinizm insanı bir genler toplamı olarak görür; onu, karmaşık bir organizma, karmaşık süreçler, genlerle çevre arasındaki karşılıklı diyalektik ilişkinin bir ürünü olarak ele almaz.

Gerçekte, doğada, nicel değişimler sonunda nitel bir sıçramayla sonuçlanır. Çok ufak değişiklikler, muazzam değişimler üretebilir. Küçük genetik mutasyonlar devasa farklılıklara neden olabilir. İnsanların büyüklüğü ve karmaşıklığı ile işin içinde yer alan genlerin görece küçük sayısı arasında görünürde bir çelişkinin bulunmasının nedeni budur. *Aklın İsyanı*'nda, Richard Dawkins'in *Gen Bencildir*'de¹ kullandığı yönteme getirdiğimiz eleştiri de budur. Sağ cennattan gericilerin onun sözlerini nasıl kullandıklarını gördüğünde şaşkınlığa uğrayan Dawkins de sonradan bu ilk görüşlerinden geri adım atmıştır.

İnsan ile şempanze arasındaki genetik farklılık yüzde ikiden azdır ve modern insanda mevcut genetik malzemelerin çoğu bir hayli eskidir. Organik maddeler inorganik maddelerden ve gelişmiş yaşam formları gelişmemiş yaşam formlarından evrilmiştir. Sadece maymunlarla ve köpeklerle değil balıklarla ve

1 Richard Dawkins, *Gen Bencildir*, çev. Tunç Tuncay Bilgin ve Uygur Polat, Kuzey Yayınları, 2014.

yuvarlak solucanlarla da ortak genleri paylaşıyoruz. Yaratılışçıların ve “akıllı tasarım” tacirlerinin tüm argümanlarını çürütmek için bu kadarı yeterli.

“Akıllı tasarım”

Kapitalizmin çürümesi, üretici güçleri geçmişte yaptığı gibi geliştirmek konusundaki yetersizliğinin bir ifadesi. Bu kaçınılmazlığın ciddi entelektüel sonuçları var. Diyalektik bize şunu gösteriyor; insan bilinci, genel olarak, devrimci değil, büyük oranda muhafazakârdır. Üretici güçlerdeki gelişmenin gerisinde kalma eğilimi vardır. İnsanların değişime ilk tepkisi; eski, tanıdık fikirlere, alışkanlıklara, geleneklere ve rutine sarılmak olur. İnsanları bu rutinden çıkarmak ve devrim yoluna sokmak için büyük tarihsel olaylar gerekir. Bu süreç ne basittir ne de acısız.

Ne kadar inanılmaz görünse de, 21. yüzyılın ilk on yılında din, bir diriliş yaşıyor; üstelik sadece İslami köktencilik biçiminde değil, aynı zamanda Hıristiyan, Yahudi ve Hindu köktenciliği biçiminde. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, tanrının dünyayı altı günde yarattığı, insanın topraktan ve kadının da erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı gibi şeylere yürekten inanıyor. Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucu babaları akılcı insanlardı ve Fransız Aydınlanması’nın birer ürünüydü. Pek çoğu agnostik, hatta ateistti. Oysa, mümkün olsa da George W. Bush’un kafatasını açıp beynine bakabilsek, son 2000 yılın tüm zırvalarını orada görürdük.

Bilimsel keşiflerin (özellikle de ABD’dekilerin) doğanın tüm gizemlerini çözdüğü ve insan uygarlığının yeni bir aşamasının maddi koşullarını oluşturduğu bir zamanda, tüm cephelerde müthiş bir kültürel gerilemeye tanıklık ediyoruz. Sanki kapitalizm, ihtiyarlık dönemindeyken tekrar çocukluğuna dönüyormuş gibi. Ve aklı melekelerini kaybetmiş, zihinsel olarak çocuğa dönmüş, kuvvetten düşmüş yaşlı bir adamdan daha nahoş bir görüntüyle karşılaşmak zor.

“Akıllı tasarım”, ABD’de milyonlarca yandaşı olan ve bazı bilim insanları tarafından da desteklenen yaratılışçılık hareketinin daha makul bir ad altında yeniden canlanmasından başka bir şey değil. Darwin’in fikirleri, ABD’de, sözde akıllı tasarım teorisinin destekçileri tarafından tartışmaya açılıyor. Talepleri, Amerika’daki okul çocuklarına, Darvencilığe alternatif “teori” olarak Tekvin’in okutulması. Eğer bu hareket başarılı olacak olursa, insanların putların önünde secde ettiği ve cadıları kazığa oturarak yaktığı Karanlık Çağlar’a geri döneriz.

İnsan Genomu Projesi sayesinde edinilen bilgiler, gericilerin tüm dayanak noktalarını çürüttü. Eski “doğa mı, yetiştirilme mi?” tartışmasını da nihai şekilde sonuca bağladı. Bu proje, insandaki gen sayısının 23.000’den fazla olmadığını gösteriyor. Bu da biyolojik-genetik determinizmin iddialarını tek

kalemde boşa çıkarmış oldu. Genlerin görece az sayıda oluşu, suça eğilim ve cinsel yönelim gibi davranış kalıplarını kontrol eden ve şekillendiren ayrı ayrı genlerin bulunması olasılığını ortadan kaldırıyor.

Çok eski zamanlardan bu yana diğer türlerle ortak genleri paylaşıyoruz. Evrim, oldukça ekonomik. Sürekli eski parçaları kullanarak yeni genler yapıyor. Bu durumda, “akıllı tasarım” teorisi taraftarlarının, insanın tanrı tarafından özel olarak yaratıldığı yönündeki düşüncesi geçersiz olmuş oluyor. İnsan, kendi halindeki bir yuvarlak solucandan sadece 3000 kadar daha fazla gene sahip. Yuvarlak solucan, 302’sini beyin yerine geçen nöronların oluşturduğu 959 hücreden oluşan bir yaratık; insanda ise, 100 trilyon vücut hücresi ve 100 milyar beyin hücresi bulunuyor.

Bu nedenle insan genomu önemli felsefi ve siyasi sonuçlar doğuruyor. Biyolojik deterministler, genlerin bir şekilde her şeyden, mesela eşcinsellikten ve suça eğilimden sorumlu olduğunu savundular. Tüm toplumsal sorunları genetik düzeyine indirgemeye çalıştılar. *Aklın İsyanı*’nda bu hatalı teorileri eleştirdik; ama o dönemde bu iddiaların bilim dışı niteliğinin birkaç yıl içinde açıkça ortaya serileceğini bilmemiz mümkün değildi. 2001 yılındaki ikinci İspanyolca basım için yazdığım önsözde şöyle demiştim:

Son keşifler, nihayet, yaratılışçılık saçmalığına son noktayı koydu. Her türün ayrı yaratıldığı ve insanın da, ölümsüz bir ruh ile, özel olarak ve tanrıyı onurlandırmak için yaratıldığı düşüncesini, tüm yönleriyle ortadan kaldırdı. İnsanın hiç de eşsiz bir varlık olmadığı bugün artık ispatlanmış durumda. İnsan Genomu Projesi’nin sonuçları kesin olarak göstermiştir ki, diğer türlerle ortak genlere sahibiz ve eski genler, insanı bugün olduğu şey yapmaya yardımcı olmuştur. Hatta bu ortak genetik mirasın küçük bir bölümünün izini, bakteriler gibi ilkel organizmalara kadar sürmek mümkün.

Marxizm ve iyimserlik

Ted Grant, hayatı boyunca iflah olmaz bir iyimser olarak kaldı. Marksistler, şu iki şey nedeniyle, doğaları gereği iyimserdir: diyalektik materyalizm felsefesi ve işçi sınıfına, insanlığın sosyalist geleceğine duyduğumuz inanç. Çoğu insan, hayatlarını şekillendiren ve kaderlerini belirleyen olayları sadece yüzeysel olarak ele alır. Diyalektik ise, insana, görünenin ötesine bakmayı, istikrar ve sükûnet görüntüsünün ardındakine nüfuz etmeyi ve yüzeyin altında fokurdayan zıtlıkları ve kesintisiz hareketi görmeyi öğretir. Her şeyin er ya da geç zıddına dönüştüğü bir sürekli değişim düşüncesi, bir Marksistin mevcut durumun ötesine geçmesine ve büyük resmi görmesine imkân verir.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından bu yana geçen on beş yılda, Marxizmin düşüncelerine yönelik eşi görülmemiş bir ideolojik saldırıya tanık olduk. Ted ve ben, *Aklın İsyanı*’nı Marxizm eleştirilerine cevap vermek için yazdık. Ve

tarih çok geçmeden bizi haklı çıkardı. On yıldan biraz fazla bir süre içinde, burjuvazinin absürt yalanlarından geriye hiçbir şey kalmadı. Kapitalist sistem dünya çapında krizde. Savaşlar birbirini izliyor. Terör, kontrol edilemez bir salgın gibi yayılıyor. Milyonlarca insan fakirlik içinde, açlık sınırında yaşıyor. Birbiri ardına tüm ülkelerde barbarlığın izleri görülüyor. Küresel ekolojik bozulma ile birlikte gezegenin geleceği bile tehdit altında.

Roma İmparatorluğu'nun çöküş döneminde insanlar, dünyanın sonunun da yaklaşmakta olduğuna inanıyordu. Bu inanç, en açık ifadesini Hıristiyanlıkta ve *Vahiy Kitabı*'nda bulmuştur. Aynı düşünce, feodalizmin çöküş döneminde de kırbaççılar* [*flagellants*] ve dünyanın ve dünya üzerindeki canlıların yanıp kül olacağı bir Kıyamet Günü'nün geleceğini ileri süren diğer binyılcı tarikatlar** tarafından yeniden gündeme getirildi. Oysa gerçekte yaklaşmakta olan, dünyanın değil, ilerleme potansiyelini tüketmiş belli bir sosyoekonomik sistemin sonuydu.

21. yüzyılın ilk on yılında kapitalist sistem ve bu sistemin değerleri, ahlakı, siyaseti ve felsefesi kendini bir çıkmaz sokakta buldu. Bugün burjuvazinin ve onun ideologlarının müzmin kötümserliği, burjuvazinin verimsiz fikir dünyasında, saçma sapan sanatında ve içi boş manevi değerlerinde yüzünü gösteriyor. Kendini tüm önceki felsefelerin üstünde görse de hakikatte hepsinden aşağıda olan acınası postmodern felsefede ifadesini buluyor.

Burjuvazi, gençlik döneminde, Locke, Hobbes, Kant, Hegel, Adam Smith ve Ricardo gibi büyük düşünürler üretmeyi başarabilmişti. Çöküşte olduğu dönemde ise, sadece, Marx'ın safsatıcılar [*flea-crackers*] diye tarif ettiği türden kişiler üretebiliyor. Aynı anda hem ideolojinin hem de tarihin sonundan bahsedebiliyorlar. İlerlemeye inanmıyorlar çünkü burjuvazi ilerliciliği bırakalı çok oldu. Tarihin sonundan dem vuruyorlar çünkü tarihsel bir çıkmaza girmiş durumdalar, çıkış yolunu bulamıyorlar. İdeolojinin sonu diyorlar çünkü artık ideoloji üretmiyorlar.

Kapitalizm, savunucularının inanmamızı istedikleri gibi ebedi bir şey değil. Çalkantılı bir geçmişi, belirsiz bir bugünü olan, ama asla bir geleceği olmayan, oldukça yeni bir olgu. Geçmişin rahatlatıcı illüzyonları, serbest piyasa ekonomisinin ilerlemeye ve evrensel mutluluğa giden yolu kapatan tüm kilitli kapıları açacak anahtar olduğu fikri tuzla buz oldu. Burjuvazinin ideologları, belli belirsiz de olsa, savundukları sistemin sona yaklaşmakta olduğunu hissediyor. Elbette bunu kabul edemiyorlar. Uçurumun kenarında duran bir insan

* Kırbaççılık: Katolik Kilisesine özgü bir Ortaçağ geleneği. Öz disiplin sağlamak, adanmışlığını göstererek tanrının gazabından kurtulmak ve günahlarının kefareti için bedenini kırbaçlama. –çev.

** Barış ve refahın hüküm süreceği bin yıllık bir altın çağın gelişinden önce yıkıcı değişimlerin yaşana-çağına inanan dinî hareketler. –çev.

mantıklı düşünemez. Akıldışı eğilimlerin, mistisizmin ve dinsel fanatizmin yayılması da bunun bir yansıması.

Tüm çelişkilerin su yüzüne çıkması hiç de uzun sürmedi. Durum, dünya ölçeğinde aşırı kargaşa ve belirsizlik şeklinde ortaya çıkıyor. Dünya borsalarındaki çalkantılar da bunu gösteriyor. Mevcut durgunluk, bir yükselmenin artık mümkün olmadığını ve bunun da, Greenspan'ın* de kısa süre önce kabul etmek zorunda kaldığı gibi, küresel bir resesyona yol açacağına işaret ediyor. Esasında bunun anlamı, üretici güçlerin, özel mülkiyetin ve ulus devletinin deli gömleğine karşı bir isyan başlattığıdır. Sistem ardı ardına şoklarla sarsılıyor. İlk zamanlardaki güven buhar oldu. Burjuva basınındaki makaleler, felaket beklentisi ile dolu.

Kapitalizmin krizi, tam aksi yönde bir tepkiye neden oldu. Bugün artık Marksist fikirlere duyulan ilgi giderek artıyor. “Küreselleşme karşıtı hareket” ve “anti-kapitalist” gösteri dalgası, küçük burjuva gençlikte bir kaynaşmanın var olduğunu gösteriyor. Öğrenciler ve orta sınıf gençliği toplumun derinliklerinde olgunlaşmakta olan çelişkileri yansıtıyor. Daha kriz tam anlamıyla ortaya çıkmadan önce bile, bu türden korkunç manzaralara yol açabilen bir toplum yapısı genel olarak sorgulanıyor.

Bir sonraki aşamada, şu anda sadece küçük gruplar tarafından kulak ve rilen düşünceler, yüz binlerce ve milyonlarca insan tarafından can kulağıyla dinlenecek. Venezuela'da yaşananlar bunun kanıtı; sosyalist ve Marksist görüşler bu ülkedeki her fabrikada ve her köyde büyük bir heyecanla tartışılıyor. *Akılın İsyanı*'nın Venezuela'da çok satanlar arasında olması ve Hugo Chávez tarafından ısrarla tavsiye edilmesi tesadüf değil. Bugün Venezuela'da yaşananlar yarın İngiltere'de, Rusya'da, Çin'de, hatta ABD'de yaşanacak.

Temel çelişki, sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki büyük proletarya taburlarının henüz harekete geçmemiş olması. İnsanlığın krizi, proletaryanın liderliği krizine indirgenebilir. İşçi partilerinin ve sendikaların (reformist yozlaşmayla geçen on yılların ürünü olan) sağcı liderleri hareketin önünü kesiyor. Ancak bu durum değişecek. Bir sonraki dönemde bu örgütler tepeden tırnağa yenilenecek. Belli bir aşamada da kitlesel sol eğilimler ortaya çıkacak ve Marksizm yönünde ilerleyecek.

21. yüzyıl sosyalizmi üzerine Venezuela'da yürütülen ve Marksist fikirlerle büyük bir ilginin doğmasına yol açan tartışma önemli bir gelişme. Heinz Dieterich tipi revizyonistlerin, Marksizmin demode olduğunu, gerçek “21. yüzyılın sosyalizmi” olacak tümüyle yeni bir düşünce sistemi oluşturmamız gerektiğini iddia ederek kitleler ile Marksizm arasına set çekmek için her türlü

* Alan Greenspan (d. 1926): Amerikalı ekonomist, ABD Merkez Bankası eski başkanı (1987-2006).
-çev.

çareye başvurduğu doğru. Fakat daha yakından bakıldığında görülecektir ki bu fikirler ne yenidir ne de sosyalist; bunlar, reformcuların “insani bir yüzü olan kapitalizm” yaratma şeklindeki ütopyik girişimlerinin tekrarından başka bir şey değil.

Tekerleği yeniden icat etmemize gerek olmadığı gibi sosyalizmi yeniden icat etmemiz de gerekmiyor. 21. yüzyılın dünyasına dair en modern analiz, Marx ve Engels tarafından 150 yıl önce yazılan *Komünist Manifesto*’dur, çünkü bu sayfalarda, dünyanın 1848 yılındaki değil günümüzdeki haline ilişkin çok net bir tarif buluruz. Bu olgu, başlı başına, Marksizmin diyalektik materyalizm-den doğan bilimsel yönteminin üstünlüğünün çarpıcı bir kanıtıdır.

Bu, Marksizmin hiçbir düzeltme ve değişim kabul etmeyeceği anlamına mı geliyor? Elbette hayır! Marksizm, nesnel durumdaki tüm değişimleri hesaba katmalıdır, aksi halde bilimsel bir yöntem değil cansız bir dogma olurdu. Fakat burada asıl dikkat çekici olan, 19. yüzyılda Marx ve Engels tarafından ortaya atılan ve 20. yüzyılda Lenin ve Troçki tarafından geliştirilip zenginleştirilen bu fikirlerde yapılması zorunlu düzeltmelerin azlığıdır. Şu veya bu değişikliği yapabiliriz, ama temel fikirler, özünde, canlılık ve güncelliklerini korumaya devam edecektir.

Aklın İsyanı’nı yazarken, modern bilimin keşiflerinin diyalektiğin gerçekliğine dair ne çok örnek sunduğu, bunların çoğunun 19. yüzyılı yaşayan Engels tarafından bilinmediği gerçeği beni derinden etkilemişti. Marksizmin yöntemi, insana, yaşanan gerçekliği analiz etmek ve anlamak için gerekli olan tüm temel araçları sağlıyor. Diyalektik materyalizm, gerçekliği yavan, bağlantısız, anlamsız olaylar veya “olgular” dizisi olarak değil, kendi içsel çelişkileri tarafından yönetilen, sürekli değişen ve son derece zengin bir içeriğe sahip olan dinamik bir süreç olarak incelememizi mümkün kılıyor. Marksizm, bir siyasi doktrinden veya bir iktisat teorisinden çok daha fazlasıdır. Marksizm, geleceğin felsefesidir.

Alan Woods

Londra, 15 Mart 2007

HANNES ALFVÉN'İN ANISINA

Bu kitabın basımından kısa süre önce, Nobel ödüllü İsveçli fizikçi Hannes Alfvén'in üzücü ölüm haberini aldık. Alfvén, plazma fiziği ve kozmoloji [evrenbilim] alanındaki önemli keşiflerine ek olarak, bilimdeki mistik ve idealist eğilimlere karşı yorulmak bilmez bir mücadele yürütmüştü. Aşağıda, *The Big Bang Never Happened* [Büyük Patlama Aslında Olmadı] adlı kitabın yazarı olan Amerikalı fizikçi ve bağımsız araştırmacı Eric J. Lerner'in kısa bir anma yazısını yayınlıyoruz:

Hannes Alfvén, 21. yüzyılın seçkin beyinlerinden biriydi ve bir gün, evrene bakışımızı değiştiren biri olarak Einstein ile aynı kefeye konulacaktır. Onu tanımak büyük bir ayrıcalıktı.

Alfvén, elektriksel iletken gazları inceleyen modern plazma fiziğinin kurucusuydu. Plazma, Dünya'da çok ender rastlansa da maddenin evrendeki baskın halidir; yıldızlar, galaksiler ve bunlar arasındaki uzay plazmayla doludur. Plazmanın yaygın bir teknolojik uygulama alanı vardır, en çarpıcı uygulama alanı ise, potansiyel olarak temiz, ucuz ve sınırsız bir enerji kaynağı olan kontrollü termonükleer füzyondaki kullanılışıdır. Alfvén'in fikirleri ve plazma davranışları hakkındaki araştırmaları, plazma fiziğinin birçok uygulamasında rutin şekilde kullanılmaktadır, bu durum onun adını taşıyan birçok kavramda kendini gösterir; Alfvén dalgası, Alfvén hızı, Alfvén sınırı, vs.

Ancak Alfvén'in bilime en önemli katkısı; kozmolojiyi cüretkâr bir biçimde yeniden formüle edişi, Büyük Patlama'ya yönelttiği eleştiri ve alternatif bir model ortaya koyuşudur. Plazma evren olarak adlandırılan bu alternatifte, evren bir başlangıç ya da sonu olmaksızın evrimleşmektedir.

Alfvén'e göre, onun yaklaşımıyla Büyük Patlama kozmologlarının arasındaki en kritik farklılık, yöntem farklılığıydı. "İnsanların evreni düşündüğü her an, mistik yaklaşımla ampirik bilimsel yaklaşım arasında bir ihtilaf söz konusudur" diye açıklamıştı. "Efsanede, insan her zaman tanrının dünyayı nasıl yaratmış olması gerektiğini, hangi kusursuz ilkenin kullanılmış olduğunu çıkarsamaya çabalar." Bu, der Alfvén, geleneksel kozmolojinin bugünkü yöntemidir: matematiksel bir teori ile yola çıkmak, bu teoriden evrenin nasıl başlamış olması gerektiğini çıkarsamak, başlangıçtan

bugünkü evrene doğru ilerlemek. Büyük Patlama bilimsel olarak iflas etmektedir, çünkü bugünkü mevcut, tarihsel olarak şekillenmiş evreni, geçmişteki varsayımsal kusursuzluktan türetmeye çabalamaktadır. Gözlemle çelişen tüm hususlar bu temel kusurdan kaynaklanmaktadır.

Diğer yöntem Alfvén'in bizzat uyguladığı yöntemdir. "Ben her zaman astrofizik, laboratuvar fizikinin uzantısı olması gerektiğine, bugünkü evrenden başlamamız ve geriye doğru ilerleyerek daha uzak ve belirsiz çağları incelememiz gerektiğine inanmışımdır." Bu yöntem gözlemlerle başlar –laboratuvardaki gözlem, uzay sondalarından büyük ölçekli evrenin gözlemi– ve teoriden ve saf matematikten başlamaktansa teorilerini bu gözlemlerden türetir.

Alfvén'e göre evrenin geçmişteki evrimi, evrende bugün gerçekleşmekte olan süreçler aracılığıyla açıklanabilir olmalıdır; uzayın derinliklerinde gerçekleşen olaylar, dünyadaki laboratuvarlarda incelediğimiz olgularla açıklanabilir. Böyle bir yaklaşım, evrenin hiçlikteki kökeni gibi, zamanın bir başlangıcı gibi ya da Büyük Patlama gibi kavramları devre dışı bırakır. Hiçbir yerde hiçlikten bir şeylerin ortaya çıktığını görmediğimize göre, uzak bir geçmişte bunun gerçekleşmiş olduğunu düşünmek için de neden yoktur. Bunun yerine plazma kozmolojisi şunu kabul eder; bugün evrimleşmekte olan, değişen bir evren gördüğümüze göre, evren her zaman mevcut idi ve her zaman evrimleşmişti ve önümüzdeki sonsuz zamanda da var olacak ve evrimleşecektir.

Alfvén bu yöntemsel bakış açısından hareketle modern kozmolojinin genel ve çok kapsamlı bir eleştirisini geliştirdi ve bu eleştiriyi "kozmozolojik sarkaç" adını verdiği tarihsel bir bağlama oturttu: Bu düşünceye göre, kozmoloji bin yıllarca bilimsel ve mistik bakış açıları arasında gidip gelmiştir. İlk insanların efsanelerini İyonların ve ilk Yunanlıların bilimsel çabaları takip etmişti, ama sonra sarkaç Batlamyus ve Platon'un matematiksel kusursuzluk efsanesine doğru geriye salınmış ve sonraki Hıristiyanların yaratılış efsanesiyle karışmıştı. Bu da sırası geldiğinde yerini 16. yüzyılda bilimin yeniden canlanışına bırakmıştı; ardından 20. yüzyılda efsanenin yeniden hayat bulması ve şimdilerde bilimsel bir kozmoloji için verilen mücadele geldi.

Alfvén bugünkü kozmologların matematiksel kusursuzluğa duydukları büyük merakı, onların mistik yaklaşımının temeli olarak görür:

Efsaneye bilim arasındaki fark, bir tarafta "biçare akıl"ın ilahi esini ile diğer tarafta gerçek dünyayla gözlemsel temas içinde geliştirilen teoriler arasındaki farktır. Peygamberlere beslenen inanç ile eleştirel düşünce arasındaki fark, *credo quia absurdum* [İnanıyorum çünkü saçma / Tertullian] ile *de omnibus est dubitandum* [Her şey sorgulanmalı / Descartes] arasındaki farktır. Görkemli bir kozmik drama yazmaya çalışmak kaçınılmaz olarak efsaneye götürür. Uzay ve zamanın gittikçe artan büyüklükteki bölgelerinde bilginin cehaletle yer değiştirmesine çalışmak ise bilimdir.